

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komentarz

redakcja naukowa Katarzyna Dudka

Katarzyna Dudka, Małgorzata Janicz, Cezary Kulesza
Jarosław Matras, Hanna Paluszkiewicz, Barbara Skowron

KOMENTARZ JEDNOTOMOWY

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

WYDANIE **3**

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komentarz

redakcja naukowa Katarzyna Dudka

Katarzyna Dudka, Małgorzata Janicz, Cezary Kulesza
Jarosław Matras, Hanna Paluszkiewicz, Barbara Skowron

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

3

Stan prawny na 1 września 2023 r.,
z uwzględnieniem zmian wchodzących w życie 28 września 2023 r.,
1 października 2023 r., 15 lutego 2024 r. i 14 marca 2024 r.

Wydawczyni
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych artykułów napisali:

Katarzyna Dudka – art. 243–295, 616–673

Małgorzata Janicz – art. 578–615a

Cezary Kulesza – art. 1–23a, 167–242, 337–424

Jarosław Matras – art. 425–467, 518–577

Hanna Paluszkiewicz – art. 24–166

Barbara Skowron – art. 297–336, 485–517j

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-447-7

3. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Wprowadzenie

Oddajemy do rąk Czytelników III wydanie praktycznego *Komentarza* do Kodeksu postępowania karnego. Zamierzeniem Autorów było dostarczenie osobom stosującym prawo, a także aplikantom tych zawodów narzędzia, które mogłyby pomóc w rozwiązaniu problemów, z którymi stykają się w procesie interpretacji norm kodeksowych. Ustawodawca nie ułatwia zadania organom ścigania i organom wymiaru sprawiedliwości. Od momentu wejścia w życie w dniu 1.09.1998 r. Kodeks postępowania karnego był nowelizowany około 200 razy, kilkakrotnie był ogłaszany tekst jednolity. Niektóre ze zmian miały charakter fundamentalny, kształtując model procesu karnego, inne – zaledwie kosmetyczny. Proces karny ewoluuje, widać wyraźnie, że staje się procesem prokuratora, który uzyskuje dominującą rolę spośród wszystkich pozostałych uczestników procesu karnego. W publikacji został uwzględniony stan prawny na dzień 1.09.2023 r., z omówieniem zmian wchodzących w życie 28.09.2023 r., 1.10.2023 r., 15.02.2024 r. i 14.03.2024 r.

Ze względu na praktyczny charakter *Komentarza*, także i w tym wydaniu świadomie ograniczyliśmy prezentację sprzecznych poglądów przedstawicieli doktryny procesu karnego, nie rezygnując z nich jednak całkowicie, i oparliśmy się przede wszystkim na krytycznej analizie judykatów. Względy techniczne zadecydowały o pominięciu w wydaniu książkowym wykazu literatury, pełną bibliografię znajdzie Czytelnik w wersji elektronicznej. W opracowaniu zawarto natomiast wskazówki odnośnie do sposobu rozwiązania konkretnych problemów prawnych. W ich formułowaniu pomocne było wieloletnie doświadczenie zawodowe Autorów, wśród których znajdują się sędziowie Sądu Najwyższego i Sądu Apelacyjnego w Warszawie, prokurator Prokuratury Rejonowej w Rzeszowie oraz profesorowie nauk prawnych, łączący pracę naukową z praktyką adwokata i radcy prawnego. Chociaż każdy dział odzwierciedla styl i poglądy Autora, *Komentarz* jest dziełem wspólnym, za który wspólnie ponosimy odpowiedzialność.

USTAWA

z 6.06.1997 r.

Kodeks postępowania karnego¹

(Dz.U. z 2022 r. poz. 1375; zm.: Dz.U. z 2022 r. poz. 1855, poz. 2582, poz. 2600;
z 2023 r. poz. 289, poz. 535, poz. 818, poz. 1606 i poz. 1860)

¹ Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 294 z 6.11.2013, s. 1) oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z 9.03.2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 65 z 11.03.2016, s. 1).

Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia:

- 1) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L 294 z 6.11.2013, s. 1);
- 2) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z 9.03.2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 65 z 11.03.2016, s. 1);
- 3) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z 26.10.2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.Urz. UE L 297 z 4.11.2016, str. 1 oraz Dz.Urz. UE L 91 z 5.04.2017, s. 40);
- 4) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z 11.05.2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L 132 z 21.05.2016, s. 1).

Odnośnik zmieniony przez art. 1 pkt 1 ustawy z 14.04.2023 r. (Dz.U. poz. 818) zmieniającej nin. ustawę z dniem 15.02.2024 r.

DZIAŁ I

Przepisy wstępne

Art. 1. [Podsądność]

Postępowanie karne w sprawach należących do właściwości sądów toczy się według przepisów niniejszego kodeksu.

1. Prawo karne procesowe to ogół norm regulujących postępowanie karne.

W literaturze proces karny jako przedmiot unormowania prawa karnego procesowego jest tradycyjnie definiowany w sposób syntetyczny jako działalność sądu (bądź szerzej organów procesowych) i innych uczestników postępowania zmierzająca do realizacji norm prawa karnego materialnego².

2. Wydaje się jednak, że na potrzeby niniejszego komentarza bardziej użyteczne będzie sformułowanie definicji opisowej, uwzględniającej wszystkie cele współczesnego procesu karnego.
3. Termin „postępowanie karne” określony w art. 1 k.p.k. jest więc synonimem pojęcia procesu karnego rozumianego jako **działalność organów procesowych, stron i innych uczestników postępowania karnego prowadzona na podstawie przepisów prawa i orzecznictwa sądowego, mająca na celu wykrycie prawdy materialnej i realizację postulatów sprawiedliwości materialnej i proceduralnej**³.
4. Powyższa definicja, wykraczająca poza literalne brzmienie art. 1 k.p.k., wymaga skrótowego wskazania jej elementów.
5. **Organy procesowe** można zdefiniować syntetycznie jako organy państwa występujące w postępowaniu karnym.
6. Oprócz organów procesowych w postępowaniu karnym występują **strony i inni uczestnicy postępowania**. **Stroną procesową** nazywamy uczestnika procesu posiadającego interes prawny w korzystnym dla siebie rozstrzygnięciu o przedmiocie procesu i wyposażonego w prawa procesowe służące jego realizacji.
7. Pojęcie **uczestnika procesu** jest szersze niż pojęcie strony, gdyż jest to każdy podmiot występujący w postępowaniu karnym w roli przewidzianej przez prawo karne procesowe, a więc oprócz stron procesowych np. świadek, biegły, specjalista czy tłumacz.

² Zob. R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces...*, s. 19–21; T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie...*, 2012, s. 49–50.

³ Zob. C. Kulesza [w:] C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie...*, 2020, s. 3.

8. Jak wskazano wcześniej, postępowanie karne jako działalność organów procesowych, stron i innych uczestników nie może być dowolna, gdyż jest prowadzona na podstawie **przepisów prawa**. Podstawowymi aktami prawnymi regulującym proces karny są Kodeks postępowania karnego i wydane na jego podstawie przepisy wykonawcze. Wypada jednak podkreślić, że takie zasady karnoprosowe jak zasada prawa do obrony i zasada domniemania niewinności są zawarte w Konstytucji RP i Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Są one określone odpowiednio: zasada domniemania niewinności w art. 42 ust. 3 Konstytucji RP i art. 6 ust. 2 EKPC, a zasada prawa do obrony w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP i art. 6 ust. 3 EKPC.
9. Odnośnie do szczegółowych źródeł prawa zob. teza 14.
10. Być może kontrowersyjna jest teza, że na polski proces karny jako przykład procesu kontynentalnego (*civil law*), przeciwstawnego systemowi prawa zwyczajowego (*common law*), wpływa także orzecznictwo sądowe. Zgodzić się należy z poglądem występującym w literaturze przedmiotu, że w polskim systemie prawnym **orzeczenia sądów nie mogą być źródłem prawa**⁴. **Jednak można tu mówić o wpływie orzecznictwa sądowego na konkretny proces, który może być sformalizowany** (przewidziany wprost przez ustawę) i **realny** (faktyczny), wynikający z praktyki funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.
11. Przykładem pierwszego jest instytucja pytań prawnych określona w art. 441 k.p.k. Zgodnie z § 1 tej regulacji, jeżeli przy rozpoznawaniu środka odwoławczego wyłoni się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, sąd odwoławczy może odroczyć rozpoznanie sprawy i przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Uchwała SN jest w danej sprawie wiążąca (art. 441 § 3 k.p.k.). Ponadto zgodnie z art. 442 § 3 k.p.k. zapatrywania prawne i wskazania sądu odwoławczego co do dalszego postępowania są wiążące dla sądu, któremu sprawę przekazano do ponownego rozpoznania. Jednakże jak wynika z tej regulacji, wskazania sądu odwoławczego co do dalszego postępowania mogą dotyczyć wyłącznie dowodów i innych czynności, które powinny być przeprowadzone, lub okoliczności, które należy wyjaśnić. Wskazania sądu odwoławczego nie mogą dotyczyć sposobu oceny poszczególnych dowodów.
12. Jeśli chodzi o faktyczny wpływ orzecznictwa sądowego na postępowania karne, to wprawdzie orzeczenia SN czy sądów apelacyjnych wydane w określonych sprawach nie są wiążące w innych, jednakże naruszenie wypracowanej przez te sądy linii orzeczniczej z reguły powoduje negatywne skutki procesowe zarówno wobec sądów niższych instancji (w zakresie trafności i stabilności orzeczenia), jak i wobec stron postępowania (w zakresie szans w postępowaniu odwoławczym czy kasacyjnym). W kontekście faktycznego wpływu orzecznictwa Sądu Najwyższego na orzecznictwo sądów powszechnych warto przytoczyć pogląd Sądu Najwyższego przyjmujący, że: „Zarzut stosowania przepisów przez sąd odwoławczy w **sposób niezgodny z treścią postanowienia, podjętego przez Sąd Najwyższy w innej sprawie** [a więc nie uchwały zapadłej w tej samej sprawie – podkr. i dop. aut.], mógłby być uznany za zasadny jedynie wówczas, gdyby można było stwierdzić, że odmienny pogląd sądu rozpoznającego sprawę nie został logicznie i wyczerpująco uzasadniony, a sąd ten nie ustosunkował się w sposób należyty do poglądu prawnego wyrażonego w postanowieniu”⁵.
13. Cele procesu – zob. uwagi do art. 2.
14. **Źródła prawa karnego procesowego:**
- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej** z 2.04.1997 r.;
 - 2) **ratyfikowane umowy międzynarodowe**, które na mocy art. 87 Konstytucji RP są źródłami prawa powszechnie obowiązującego w Polsce;

⁴ Zob. S. Waltoś, *Proces...*, 2016, s. 140–141.

⁵ Wyrok SN z 10.02.2010 r., V KK 264/09, OSNwSK 2010/1, poz. 277.

- 3) **ustawy bezpośrednio regulujące postępowanie karne;**
- 4) **ustawy regulujące ustrój i zasady działania organów procesowych i innych uczestników postępowania.**

15. Wśród ustaw międzynarodowych można tu wymienić:

- 1) Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wraz z protokołami dodatkowymi nr 1, 2, 4, 7, 9, 11, 14;
- 2) Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 19.12.1966 r., ratyfikowany przez Polskę w 1997 r.

16. Ustawy bezpośrednio regulujące postępowanie karne to:

- 1) ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego;
- 2) ustawa z 6.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego;
- 3) ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny;
- 4) ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy;
- 5) ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy;
- 6) ustawa z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁶;
- 7) ustawa z 25.06.1997 r. o świadku koronnym.

17. Ustawy regulujące ustrój i zasady działania organów procesowych i innych uczestników postępowania:

- 1) ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych;
- 2) ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym;
- 3) ustawa z 30.11.2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym⁷;
- 4) ustawa z 26.03.1982 r. o Trybunale Stanu⁸;
- 5) ustawa z 21.08.1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych;
- 6) ustawa z 28.01.2016 r. – Prawo o prokuraturze;
- 7) ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze;
- 8) ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych;
- 9) ustawa z 6.04.1990 r. o Policji;
- 10) ustawa z 9.06.2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym;
- 11) ustawa z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu;
- 12) ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe;
- 13) ustawa z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka⁹;
- 14) ustawa z 15.12.2000 r. o Inspekcji Handlowej¹⁰;
- 15) ustawa z 14.03.1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej¹¹;
- 16) ustawa z 12.10.1990 r. o Straży Granicznej¹²;
- 17) ustawa z 16.11.2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej¹³;
- 18) ustawa z 28.09.1991 r. o lasach;
- 19) ustawa z 16.07.2004 r. – Prawo telekomunikacyjne;
- 20) ustawa z 13.10. 1995 r. – Prawo łowieckie.

⁶ Dz.U. poz. 1700 ze zm.

⁷ Dz.U. z 2019 r. poz. 2393.

⁸ Dz.U. z 2022 r. poz. 762.

⁹ Dz.U. z 2015 r. poz. 21.

¹⁰ Dz.U. z 2020 r. poz. 1706 ze zm.

¹¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 338 ze zm.

¹² Dz.U. z 2023 r. poz. 1080 ze zm.

¹³ Dz.U. z 2023 r. poz. 615 ze zm.

18. Do postępowań sądowych, w których stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego, należy zaliczyć postępowanie w sprawach o wykroczenia. Artykuł 1 § 2 k.p.w. stanowi, że w postępowaniu w sprawach o wykroczenia przepisy Kodeksu postępowania karnego stosuje się jedynie, gdy tak stanowi Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Wzajemnych związków między postępowaniem karnym a wykroczeniowym można szukać w szczególności w art. 18 § 1 i art. 400 k.p.k. Pierwsza z tych regulacji dotyczy postępowania przygotowawczego. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli czyn stanowi tylko wykroczenie, prokurator, odmawiając wszczęcia postępowania lub umarzając je, przekazuje sprawę Policji w celu wystąpienia z wnioskiem o ukaranie do właściwego sądu; prokurator może sam wystąpić z takim wnioskiem. Natomiast art. 400 § 1 k.p.k. przewiduje, że jeśli fakt, iż czyn stanowi wykroczenie, ujawni się dopiero po rozpoczęciu przewodu sądowego, sąd nie przekazuje sprawy właściwemu sądowi, lecz rozpoznaje ją w tym samym składzie, stosując przepisy Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia¹⁴.
19. Na mocy art. 113 § 1 k.k.s. w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy Kodeksu karnego skarbowego nie stanowią inaczej¹⁵.

Art. 2. [Cele kodeksu]

§ 1. Przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby:

- 1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności;
- 2) przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego;
- 3) zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności;
- 4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie.

§ 2. Podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne.

1. **Funkcje norm procedury karnej**, rozumianych jako całość norm prawa karnego procesowego, to cele, jakie mają one osiągnąć wobec stron procesowych, pozostałych uczestników postępowania karnego, samego systemu wymiaru sprawiedliwości i społeczeństwa. Funkcje te, podobnie jak zasady procesowe, pozostają we współzależnościach (a nawet, tak jak zasady procesowe, we wzajemnej opozycji). Podstawowe z nich wynikają z ustawowej deklaracji celów postępowania karnego określonych w art. 2, ale można je także wyinterpretować z innych norm ustawy karnoprocesowej.
2. Do podstawowych funkcji norm polskiej procedury karnej można zaliczyć:
 - 1) **funkcję gwarancyjną**, polegającą nie tylko na tym, że prawo karne materialne hołduje maksymie *nullum crimen, nullum poena sine lege poenali anteriori*, lecz także na tym, że obywatel powinien być bezpieczny przed wszelkimi potencjalnymi naruszeniami jego praw obywatelskich gwarantowanych chociażby przez Konstytucję RP. S. Śliwiński określał tę funkcję jako:

¹⁴ Zob. uwagi do tych regulacji w niniejszym *Komentarzu* oraz A. Światłowski [w:] *Kodeks...*, red. A. Sakowicz, 2018, s. 11–12 i 66.

¹⁵ Zob. T. Razowski, *Kodeks...*, *passim*. Odnosnie do innych prowadzonych przez sądy i organy niesądowe postępowań, w których stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego wprost bądź odpowiednio, zob. J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, art. 1. Odnosnie do stosowania Kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych zob. np. C. Kulesza, *Ewolucja wybranych...*, *passim*.

„Zabezpieczenie obywatela przed samowolą organów wymiaru sprawiedliwości i umożliwienia mu spokojnego życia w społeczeństwie drogą należytej ochrony jego praw przed niesłusznym ich pogwałceniem”¹⁶. Tę funkcję tradycyjnie odnoszono przede wszystkim do praw oskarżonego, a obecnie także pokrzywdzonego, czemu wyraz daje art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.;

- 2) **funkcję ideologiczną**, wyrażaną przede wszystkim przez wartości reprezentowane przez opisane dalej zasady procesowe stanowiące z jednej strony tamę przed nadmierną ingerencją organów państwa w sferę wolności obywateli bądź deprecjonowaniem ich praw, z drugiej strony mające na celu proklamowanie takich wartości jak transparentność wymiaru sprawiedliwości ucieleśniana przede wszystkim przez zasadę jawności rozprawy;
- 3) **funkcję prakseologiczną**, wyrażaną w postulatcie, aby proces karny był prowadzony bez zbędnej zwłoki i został zakończony w rozsądnym czasie (art. 6 ust. 1 EKPC, art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.). Przejawem tej funkcji jest w polskim procesie przede wszystkim szerokie rozprzestrzenienie się porozumień karnoprosesowych, które to zjawisko skłoniło niektórych przedstawicieli doktryny do uznania konsensualizmu procesowego za zasadę procesową¹⁷;
- 4) **funkcję regulacyjną**, pozostającą w ścisłym związku z funkcją prakseologiczną, polegająca na tym, że normy karnoprosesowe wyznaczają porządek i sekwencję czynności procesowych, regulują prawa i obowiązki uczestników procesu oraz nadają im określone formy¹⁸;
- 5) **funkcję materialnoprawną**, polegającą na tym, że normy karnoprosesowe warunkują realne możliwości realizacji norm prawa karnego materialnego¹⁹. Jak wskazano wcześniej, bez wykrycia w procesie karnym prawdy materialnej niemożliwa jest realizacja trafnej represji;
- 6) **funkcję ochronną** uczestników postępowania. W odróżnieniu od funkcji gwarancyjnej, którą można odnieść do stron procesowych, a przede wszystkim oskarżonego, znaczenie tej funkcji we współczesnej polskiej procedurze karnej, mimo niewymienienia jej wśród celów procesu karnego w art. 2 k.p.k. (z wyjątkiem praw pokrzywdzonego – art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.), dotyczy innych uczestników procesu. Za wyodrębnieniem tej funkcji przemawiają normy prawne rozsiane w różnych częściach Kodeksu postępowania karnego, a dotyczące ochrony przede wszystkim świadka (a więc także pokrzywdzonego) przed niebezpieczeństwami związanymi z jego udziałem w procesie karnym. Tytułem przykładu można tu wymienić przepisy dotyczące: anonimizacji w protokołach przesłuchań danych adresowych świadków (art. 148a, 156a k.p.k.), instytucji świadka *incognito* (art. 184 k.p.k.), procedury przesłuchiwania przez sąd pokrzywdzonych i świadków określonych rodzajów przestępstw (art. 185a–185c k.p.k.) czy też przepisy o stosowaniu środków przymusu (w tym środków zapobiegawczych) wobec oskarżonego (art. 244 § 1a i 1b, art. 250 § 2b, art. 258 § 3, art. 275 § 2 i 3, art. 275a k.p.k.);
- 7) **funkcję legitymizacyjną**, która jest powiązana z funkcją ideologiczną procedury karnej i pochodną wskazanych wyżej jej funkcji. Można ją sprowadzić do konstatacji, że wypełnienie postulatów rzetelnego procesu zarówno przez ustawodawcę, jak i przez organy procesowe wobec stron procesowych i innych uczestników procesu ma uzasadnić w oczach społeczeństwa zasadność istnienia i celowość wspierania systemu wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

3. Jeśli chodzi o **cele procesu określone w Kodeksie postępowania karnego**, to art. 2 § 1 w pkt 1 k.p.k. określa jako pierwszy cel postępowania to, aby sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności. Warto dodać, że w stanie prawnym obowiązującym od 1.07.2015 r. do 15.04.2016 r.

¹⁶ S. Śliwiński, *Polski...*, s. 11.

¹⁷ Zob. P. Wiliński, *Zasada konsensualizmu...*, s. 605–619.

¹⁸ S. Waltoś, *Proces...*, 2016, s. 22.

¹⁹ S. Waltoś, *Proces...*, 2016, s. 22.

8. Szczególne wymogi swobodnej oceny dowodów orzecznictwo Sądu Najwyższego stawia sądom orzekającymi w tzw. sprawach poszlakowych⁹⁹.

Art. 8. [Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądów]

§ 1. Sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu.

§ 2. Prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące.

1. W przepisie tym słusznie wyodrębniono zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu, która jest konsekwencją zasady swobodnej oceny dowodów i uzupełnia ją¹⁰⁰.
2. Zgodnie z art. 8 § 2 k.p.k. sąd wiąże jedynie orzeczenia o cechach prawomocności formalnej o charakterze konstytutywnym, a nie deklaratoryjnym. Jak zauważa się w komentarzach, pojęcie rozstrzygnięcia o charakterze konstytutywnym nie oznacza, że całe orzeczenie musi mieć taki charakter, lecz wystarczające jest stwierdzenie, iż jedna ze składowych orzeczenia ma taką cechę – wówczas wiąże ona sąd karny, ale oczywiście w granicach jedynie tego pojedynczego rozstrzygnięcia¹⁰¹.
3. Związanie sądu karnego w konkretnej sprawie orzeczeniem innych sądów dotyczy przede wszystkim wyroków konstytutywnych sądów cywilnych (np. orzekających rozwód, unieważnienie małżeństwa, ustalenie czy zaprzeczenie ojcostwa) i gospodarczych¹⁰² oraz prawomocnych wyroków sądów karnych co do faktu skazania oskarżonego (w szczególności przy ustalaniu działania sprawcy w warunkach recydywy).
4. Sąd karny nie jest jednak związany prawomocnymi rozstrzygnięciami i ustaleniami faktycznymi sądów karnych orzekających w sprawie współoskarżonych. Jednakże jak wskazuje się w orzecznictwie, wprawdzie sąd nie jest związany ustaleniami faktycznymi czy treścią wyroku w sprawie jednego ze współsprawców przestępstwa rozpoznanej odrębnie, gdy następnie rozpoznaje sprawę innego współuczestnika przestępstwa, niemniej jednak, jeżeli doszło do rzadko spotykanej w praktyce sądowej sytuacji ponownego połączenia do wspólnego rozpoznania, i to na etapie postępowania apelacyjnego, dwóch wcześniej równolegle toczących się spraw, to na sądzie odwoławczym spoczywa obowiązek całościowej, kompleksowej oceny tych dwóch spraw i zapadłych w nich wyroków¹⁰³.
5. Sąd karny nie jest związany wyrokami sądów administracyjnych, które nie mają charakteru konstytutywnego¹⁰⁴.
6. Samodzielność jurysdykcyjną sądów w sprawach karnych ogranicza wynikające z art. 442 § 3 k.p.k. zapytrywanie prawne sądu odwoławczego wiążące dla sądu, któremu sprawę przekazano do ponownego rozpoznania, lecz wskazania te nie mogą dotyczyć oceny określonych faktów, jako że narusza to zasadę swobodnej oceny dowodów i w tym zakresie nie są wiążące dla sądu pierwszej instancji. Ograniczenie to należy odpowiednio odnosić także do związania sądów niższego rzędu interpretacją prawa dokonaną w ramach kontroli orzeczenia w trybie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, a także wskutek działalności uchwałodawczej Sądu Najwyższego¹⁰⁵.

⁹⁹ Zob. C. Kulesza, *Dowód poszlakowy...*, s. 100–114.

¹⁰⁰ Wyrok SA w Lublinie z 12.09.2017 r., II AKa 178/17, LEX nr 2396878; postanowienie SA w Katowicach z 15.03.2017 r., II AKz 138/17, LEX nr 2333415.

¹⁰¹ M. Kurowski [w:] *Kodeks...*, red. D. Świecki, t. 1, 2017, art. 8.

¹⁰² Zob. np. C. Kulesza, *Związanie...*, *passim*.

¹⁰³ Zob. wyrok SN z 21.06.2017 r., II KK 72/17, LEX nr 2342165; zob. także wyrok SA w Warszawie z 2.03.2015 r., II AKa 7/15, LEX nr 1661246.

¹⁰⁴ M. Kurowski [w:] *Kodeks...*, red. D. Świecki, t. 1, 2017, art. 8 i podane tam orzecznictwo sądowe oraz literatura.

¹⁰⁵ J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, art. 8 i podane tam orzecznictwo.

7. Wbrew wykładni literalnej art. 8 § 2 k.p.k., odnoszącego się *expressis verbis* jedynie do wyroków, należy uznać za słuszny pogląd wyrażany jeszcze na tle Kodeksu postępowania karnego z 1969 r., że sąd karny przy orzekaniu nie może zignorować faktu istnienia bądź nieistnienia określonego orzeczenia konstytucyjnego wydanego przez organ administracyjny¹⁰⁶.
8. Szczególnej ewolucji ulegało orzecznictwo sądowe dotyczące problemu związania sądu karnego orzekającego w sprawach karnych skarbowych decyzjami organów skarbowych odnoszących się do ustalania obowiązku podatkowego. Początkowo w orzecznictwie tym zajmowano stanowisko, że skoro ustalenie istnienia tego obowiązku (bądź braku powinności) oraz wysokości podatku należy do organów skarbowych pod kontrolą sądu administracyjnego, zapadające w tym postępowaniu decyzje należy traktować jako rozstrzygnięcia „kształtujące stosunek prawny” (art. 8 § 2 k.p.k.) i uznawać za wiążące w postępowaniu karnym¹⁰⁷.
9. Obecnie w literaturze wyrażany jest pogląd, że skoro zobowiązania podatkowe dotyczące podatków od osób fizycznych czy podatku od towarów i usług powstają z mocy prawa i są związane z określonymi zdarzeniami faktycznymi, to decyzje administracyjne w tym wypadku mają charakter nie konstytucyjny, lecz deklaratoryjny i nie wiążą sądu karnego¹⁰⁸.
10. Za aktualną należy uznać więc tezę Sądu Najwyższego, w której przyjęto, że: „W postępowaniu o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego obowiązuje stosownie do art. 113 k.k.s. i w tym postępowaniu nie podlega ani osłabieniu, ani dalszym wyjątkom, niż określone w art. 8 § 2 k.p.k. Sąd karny jest zatem legitymowany do tego, aby samodzielnie badać kwestię istnienia zobowiązania podatkowego oraz wysokość podatku określonego decyzją organów administracyjnych”¹⁰⁹.

Art. 9. [Zasada działania z urzędu]

§ 1. Organy procesowe prowadzą postępowanie i dokonują czynności z urzędu, chyba że ustawa uzależnia je od wniosku określonej osoby, instytucji lub organu albo od zezwolenia władzy.

§ 2. Strony i inne osoby bezpośrednio zainteresowane mogą składać wnioski o dokonanie również tych czynności, które organ może lub ma obowiązek podejmować z urzędu.

1. Zasadą przeciwną do zasady skargowości jest określona w art. 9 § 1 k.p.k. zasada postępowania z urzędu. Przepis ten stanowi, że organy procesowe prowadzą postępowanie i dokonują czynności z urzędu, chyba że ustawa uzależnia je od wniosku określonej osoby, instytucji lub organu czy też zezwolenia władzy. Jak słusznie zauważa J. Grajewski, zasada ta dominuje w postępowaniu przygotowawczym, jednakże z pewnymi odstępstwami na rzecz zasady skargowości, co zostało uwidocznione już w samej treści komentowanego artykułu¹¹⁰. Należy również podkreślić, iż decyzje z urzędu sąd może podejmować nie tylko w postępowaniu przygotowawczym, ale również jurysdykcyjnym (np. wydanie wyroku łącznego). Współistnienie dyrektyw zasady skargowości oraz zasady postępowania z urzędu na poszczególnych etapach procesowych daje asumpt do stwierdzenia, że polski proces karny jest zaliczany do modelu procesu mieszanego¹¹¹.

¹⁰⁶ P. Hofmański, *Samodzielność...*, s. 193 i n.

¹⁰⁷ Zob. krytycznie wobec tego poglądu np. C. Kulesza, *Obrona...*, s. 170–172.

¹⁰⁸ Zob. J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zablocki, art. 8 i podane tam literatura oraz orzecznictwo.

¹⁰⁹ Wyrok SN z 29.10.2015 r., IV KK 187/15, LEX nr 1929133; zob. także wyrok SA w Warszawie z 11.08.2017 r., II AKa 210/17, LEX nr 2347819.

¹¹⁰ J. Grajewski, *Prawo...*, s. 87–88.

¹¹¹ J. Grajewski, *Prawo...*, s. 89.

2. Zasadę oficjalności wzmacnia uregulowanie art. 9 § 2 k.p.k., odnoszące się zarówno do czynności, które mogą być podejmowane tylko z urzędu, jak i do czynności, które mogą być podejmowane zarówno na wniosek, jak i z urzędu. Regulacja ta nie dotyczy zatem przypadków, kiedy ustawa przyznaje uczestnikowi postępowania prawo wyłącznej inicjatywy procesowej¹¹².
3. Ponieważ działanie zasady oficjalności rozciąga się na cały proces karny, a więc także z regulacji art. 9 § 2 k.p.k. strony mogą skorzystać w postępowaniu odwoławczym. Na podstawie zatem tego przepisu wnioski o zastosowanie art. 440 k.p.k. mogą złożyć zarówno skarżący, gdy nie podniósł uchybienia w apelacji, a upłynął termin do jej wniesienia, jak i strona, która nie zaskarżyła wyroku, skoro sąd odwoławczy ma obowiązek uwzględnić tę okoliczność z urzędu¹¹³.
4. Instytucja z art. 9 § 2 k.p.k. może być stosowana także do postępowań zakończonych prawomocnym orzeczeniem sądowym obok wnioskowego trybu wznowienia takiego postępowania, lecz także jako impuls do wznowienia postępowania z urzędu. Jak wynika z orzecznictwa, wznowienie postępowania z powodu uchybień, o których mowa w art. 439 § 1 k.p.k., jest możliwe wyłącznie z urzędu, a więc strona – nie dysponując w tym zakresie własnym wnioskiem o wznowienie postępowania – może na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. zasygnalizować organowi procesowemu potrzebę podjęcia czynności z urzędu. Przykładowo pismo obrońcy skazanego wskazujące na zaistnienie takich przesłanek należy traktować jako przedstawienie takich okoliczności, które sąd rozważa z urzędu¹¹⁴.
5. Ponieważ art. 9 k.p.k. ustanawia klauzulę generalną, jego naruszenie bez wskazania innych przepisów konkretyzujących tę instytucję nie może stanowić również podstawy apelacyjnej czy kasacyjnej¹¹⁵.
6. Jak zauważa się w komentarzach, w sytuacji gdy czynność może być przeprowadzona wyłącznie z urzędu, organ procesowy nie ma obowiązku ustosunkowania się do dopuszczalności i merytorycznej zasadności wniosku, ponieważ stanowi on jedynie impuls do działania z urzędu, a organ nie musi w tym przedmiocie wydawać żadnej formalnej decyzji procesowej. Dotyczy to zarówno oceny prawnej dopuszczalności wniosku, jak i jego merytorycznej zasadności. Może on zatem przeprowadzić czynność procesową bądź tego nie czynić bez potrzeby wydawania w tej ostatniej kwestii jakiegokolwiek decyzji procesowej¹¹⁶.

Art. 10. [Zasada legalizmu]

§ 1. Organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu.

§ 2. Z wyjątkiem wypadków określonych w ustawie lub w prawie międzynarodowym nikt nie może być zwolniony od odpowiedzialności za popełnione przestępstwo.

1. Zakres podmiotowy zasady legalizmu obejmuje nie tylko prokuratora, lecz także nieprokuratorские organy ścigania, a przede wszystkim Policję. Określona w art. 10 k.p.k. zasada legalizmu jest ujęta w sposób szerszy niż w art. 5 k.p.k. z 1969 r., gdyż, jak wskazuje się w literaturze: „Istotą legalizmu jest więc obowiązek ustawowy, spoczywający na organach ścigania, które w przypadku

¹¹² J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, art. 9 i podana tam literatura.

¹¹³ Wyrok SA w Katowicach z 18.12.2014 r., II AKa 420/14, LEX nr 1630518.

¹¹⁴ Postanowienie SA w Krakowie z 4.04.2017 r., II AKo 14/17, LEX nr 2358143; postanowienie SA w Katowicach z 18.02.2016 r., II AKo 157/15, LEX nr 2099694; postanowienie SN z 14.12.2016 r., III KO 66/16, LEX nr 2166384; postanowienie SN z 30.01.2014 r., II KO 91/13, LEX nr 1427400.

¹¹⁵ M. Kurowski [w:] *Kodeks...*, red. D. Świecki, t. I, 2017, art. 9; J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, art. 9 oraz podane tam orzecznictwo.

¹¹⁶ J. Kosonoga [w:] *Kodeks...*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, art. 9 i powołane tam literatura oraz orzecznictwo.

Publikacja zawiera jednoznaczne wskazówki dotyczące sposobu rozwiązania wielu problemów prawnych, z którymi spotykają się w praktyce zawodowej sędziowie, prokuratorzy, adwokaci oraz radcy prawni. W formułowaniu konkretnych rozwiązań pomocne było wieloletnie doświadczenie zawodowe autorów, wśród których znajdują się sędziowie Sądu Najwyższego i sądu apelacyjnego, prokurator oraz profesorowie nauk prawnych łączący pracę naukową z praktyką adwokata i radcy prawnego.

W najnowszym wydaniu uwzględnione zostały wszystkie ostatnie zmiany do przepisów Kodeksu postępowania karnego, w tym dotyczące m.in. wzmocnienia ochrony prawnokarnej przed najcięższymi kategoriami przestępstw oraz uściślenia i doprecyzowania regulacji odnoszących się do gwarancji procesowych przysługujących podejrzanym i oskarżonym, którzy nie ukończyli 18 lat.

Ze względu na praktyczny charakter komentarza autorzy ograniczyli prezentację sprzecznych poglądów przedstawicieli doktryny do minimum niezbędnego dla jasności wyводу i oparli się przede wszystkim na krytycznej analizie orzecznictwa sądów polskich oraz trybunałów międzynarodowych. Z tego samego względu nie zawarto w nim analizy historycznej przepisów uchylonych, chyba że było to niezbędne do wykładni norm obecnie obowiązujących.

Zbiorcza zaktualizowana bibliografia do poszczególnych działów jest dostępna w wersji elektronicznej (<https://www.profinfo.pl/materialy-dodatkowe>).

Dzięki swej jednotomowej formie, zwięzłości wywodów i jasnemu podziałowi wewnętrznemu książka będzie przydatna zarówno sędziom, prokuratorom, adwokatom oraz radcom prawnym, jak i aplikantom tych zawodów.

Katarzyna Dudka – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Katedry Postępowania Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; radca prawny z ukończoną aplikacją prokuratororską; autorka stu kilkudziesięciu publikacji, w tym monografii, podręczników, komentarzy.

ZAMÓWIENIA:
INFOLINIA: +48 801 044 545
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL
WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

